

BREIDEL, Jan en DE CONINCK, Pieter, volkshelden uit de veertiende eeuw, in de V.B. zinnebeelden van Vlaams verzet tegen Franse overheersing.

Met zijn Leeuw van Vlaanderen stootte H. Conscience in 1838 de figuren van Jan Breidel en Pieter de Coninck naar het voorplan van de belangstelling van de prille V.B.: Breidel als de man van de daad, impulsief, onverschrokken vechter die anderen kon meeslepen in elke roekeloze onderneming: De Coninck als de bezonnen denker, de man van overwogen trouw, de bedachtzame tacticus.

Volgens A. Schouteet en Jos de Smet werd Pieter de Coninck op 11 juli 1303 onder de muren van Kortrijk tot ridder geslagen. A. Duclos schrijft dat P. de Coninck werd „ridder geslagen op het veld van Groeninghe, vóór den slag”. De Coninck was een éénogige: „... uit dit ooge straalden schichten... een man van goeden raad... en van sterken willen, stout als 't er op aan komt een besluit te nemen...” Duclos gewaagt verder van een „wonderbare spraakbegaafdheid in zijn moedertaal”, wat door dr. R. van Roosbroeck bevestigd werd.

Over J. Breidel schrijft Duclos als over een „felle kerel, kloek gebouwd, die flink in zijn lood staat. Zijne oogen vonkelen; een krachtige wille staat op zijn wezen geprent... een man van gezag, van herte en van onverschrokken moed”. Hij wijst Conscience's voorstelling van geweldenaar af, noemt Breidel „een mensch van goede opvoeding” en niet „de brullende stier”, die men van hem gemaakt heeft.

Joseph Maertens de Noordhout gaf enkele documenten uit betreffende de familie Breidel en beweerde dat de oude en juiste schrijfwijze van de naam „Breidel” is. Over de historische waarachtig-

heid van de twee figuren is fel geredetwist. Dr. R. van Roosbroeck schreef in 1941: „Zoo sterk was de traditie, de nationale legende haast, rond die XIVe-eeuwse helden geweven, dat men begon te twifelen over de werkelijkheid van hun bestaan. De legende was ten slotte sterker geworden dan de werkelijkheid.” Daarna brengt dezelfde historicus zoveel vaststaande gegevens aan, dat de werkelijkheid de legende overschaduwet.

Breidel en De Coninck door P. de Vigne (1886).

Duclos stelt beide mannen voor als oprechte strijders „voor God en Vaderland” (hun devies, volgens mgr. A.J. Namèche); „ze hebben geen gemeens met de oproermakers die het gezag omverre stooten in name van eene zoo gezeide vrijheid, die slechts in latere tijden uitgevonden wierd”. Als bewijs hiervoor voert hij aan dat „het herte van Paus Bonifacius was met hen”. Zo werd Breidel in het geheel niet gezien door baron de Stassart, die Jan Breidel een moordenaar noemde.

De visie op beide „héros flamands” (mgr. Namèche), die in de V.B. gangbaar was, is én door H. Conscience én door A. Duclos geïnspireerd. Ze werden zinnebeeld van Vlaamse fierheid, van verzet tegen Franse overheersing, van streven naar zelfstandigheid.

Op 27 april 1867 nam de Brugse gemeenteraad kennis van een verzoek van de Vlaamsche Broederbond om zonder verwijl monumentale standbeelden van Breidel en De Coninck op te richten. Het initiatief dat op 11 mei 1867 door de Klauwaarts werd genomen, toen deze maatschappij van Brugse werklieden een oproep deed tot het oprichten van een monument voor J. Breidel en P. de Coninck, kan het vermoeden wekken dat ze de twee volksleiders ook sociale betekenis toeschreven. Hier werd echter nergens de nadruk op gelegd, ook niet door de Breidelcommissie, „bevatende mannen van elke staatkundige richting”, die

als antwoord op de oproep werd opgericht, na een volksmeeting in de Brugse Halle. Voorzitter ervan was Julius Sabbe. Dat Conscience er erevoorzitter van werd, wijst op de invloed die van hem was uitgegaan.

Een bedrag dat na de oprichting van de Breidelcommissie op de eerste inschrijvingslijst werd verzameld (11.000 fr., in 1867) ging in een bankfaillissement verloren. In 1881 werd de commissie door de stad Brugge officieel erkend. Aan de beeldhouwer P. de Vigne en de architect Delacenserie werd de opdracht toevertrouwd een gedenkteken te vervaardigen. In juni 1885 beschikte de Breidelcommissie over 50.000 fr. In 1886 werd door de Brugse gemeenteraad een nieuwe commissie in het leven geroepen. De twee commissies werkten naast elkaar: een aangelegenheid van partijpolitieke aard.

Intussen had Emile vanden Bussche op grond van zijn twijfel aan de historische waarachtigheid van Breidel en De Coninck geijverd voor een monument dat geen standbeeld zou zijn.

In 1887 werd het dubbele standbeeld tweemaal onthuld: op 10 juli met een programma van de Breidelcommissie; op 15 augustus had de officiële inhuldiging plaats, in 't bijzijn van de koning en de koningin en van de koninklijke familie. Tegen die Franse inwijding werd heftig geprotesteerd: „De beelden onzer twee geliefde mannen, der volkshelden Breydel en de Coninck, zijn, den 15 Oogst ll., door de Leliaerts ontheiligd geworden. Onder voorwendsel eener tweede inhuldiging zijn twee mannen [Leopold II en de Brugse burgemeester] komen Fransche redevoeringen houden aan den voet van de beelden der twee Vlaamsche helden, die de zuiverste verpersoonlijking waren van den strijd der Vlamingen voor het behoud hunner eigene taal en de afweering van vreemden dwang.” Niet de redevoeringen alleen waren Frans. Een „vertoogschrift” over de plaats van het gedenkteken werd, naast de Nederlandse tekst, in 't Frans opgesteld. Voorbereidende besprekingen en schikkingen werden in 't Frans gehouden en getroffen. Het programma van de Breidelcommissie was Vlaams; het omvatte een Breidel-Marsch van K.H. de Queker, gedichten van Th. van Rijswijck, E. Hiel, op muziek gezet door L. van Gheluwe, van Julius de Geyter, Jacob Stinissen, een gedicht van Jozef Casteleyn op de muziek van de Brabançonne. Ook G. Gezelle liet zich niet onbetuigd. Hij schreef een gedicht Bij de Onthulling der Standbeelden te Brugge:

Breydel en Coninc verhieven den kop:

„Neen”: riep de wever, „ge'n zult niet gij,
Gallen”;

Breydel riep: „Neen, vrije mannen, staat op:
liever als slave zijn, sterven wij allen!”

Later zou Gezelle in Groeninge'ns grootheid weer een gedicht aan 1302 wijden, waarin hij alleen Jan Breydel noemt, die Robbert (Robert d'Artois) „in 't riet gevaan, ten tweeden male zal ridder slaan”. In 1890 hield Gezelle te Kortrijk een vaderlandsgodsdienstige homilie bij de betoging op de Groeningerkouter. Als Gezelle in een gedicht Te Brugge in de oude Vaderstad, dat Cesar Gezelle in Zantekoorn van Guido Gezelle's Dichtveld bekend maakte, opnieuw alleen Breydel noemt (wat ook het geval is bij A. Rodenbach, in zijn Voorrede tot Gudrun), mogen we allicht vaststellen dat

Breidel een meer populaire figuur was geworden dan De Coninck. Andere dichters waren Gezelle in die hulde al voor geweest.

J.M. Dautzenberg noemt De Coninc en Breidel in één adem met Artevelde:

Laat slapen de Coninc, van Artevelde
En zweert niet bij Breidel, dien forschen helde.
Zij hebben eens wakker voor 't land gestreden.

Veel vroeger al had J.A. de Laet het gedicht geschreven dat Conscience in zijn Leeuw van Vlaanderen had opgenomen: Ziet gij den zwarten Leeuw niet rijzen, dat onrechtstreeks als een hulde aan Breidel gezien kan worden.

Herdenkingsalbum in 1888 aan voorzitter Alfred Coppieters 't Wallant aangeboden.

De activiteit van de Breidelcommissie te Brugge verleidde een aantal dichters ertoe in De Halletoren (door de commissie als haar spreekbuis erkend) gedichten te plaatsen, zo het lange declamatorium Breidel en De Coninc van Emm. Hiel; De Vlaamsche Nacht van G. Antheunis; twee IJzeren Sonetten van J.A. van Droogenbroeck; Breidel en De Coninck herdacht van Th. Sevens. De Halletoren wees er ook op, dat de namen van Breidel en De Coninck voorkomen in Longfellows aan het Brugse Belfort gewijde gedicht.

Het Heilig Verbond, te Antwerpen in 1845 opgericht, had zijn „Breydelkamp” te Brugge.

Vooraf Breidel was tot held van het volk uitgegroeid. Terecht kon L. Dosfel schrijven: „Breydel zal langer leven in de overleveringen van het volk dan in de boeken der geschiedschrijvers” en „Het is met Breydel gegaan als met Tell. Het volk schiep die helden naar zijn eigen aard...”. Dosfel vertelt dat, toen in het Klein Seminarie te Mechelen „de leeraar een epistel ad libitum gaf, men over Breydel schreef”. In een gedenkschrift van 12 augustus 1923 verhaalt Pol de Mont hoe op de stichtingsvergadering van de Algemene Studentenbond te

Gent (paasvakantie 1877) „er geschermd werd met Breydel, de Koninck...”. Dat A. Rodenbach, die een van de voorzitters van die stichtingsvergadering was, de leiders van 1302 in zijn dichtwerk eerde, kan ons dus niet verwonderen. De hele Blauwvoeterij was door de mannen van de Guldensporenslag bezield: J. Devos van de „wonderklasse” te Roeselare zong in een gedicht de lof van Breidel en De Coninck. Rodenbach deed het in Wandeling langs de Vaart, als hij op de achtersteven van het schip de naam „Jan Breydel” leest:

Een naam, een naam, 't is waar,
het was een luttel ding,
en toch dat heimlik iets ons door de ziele ging
waar de oog bij vochtig wordt
en iets ter keel wil breken.

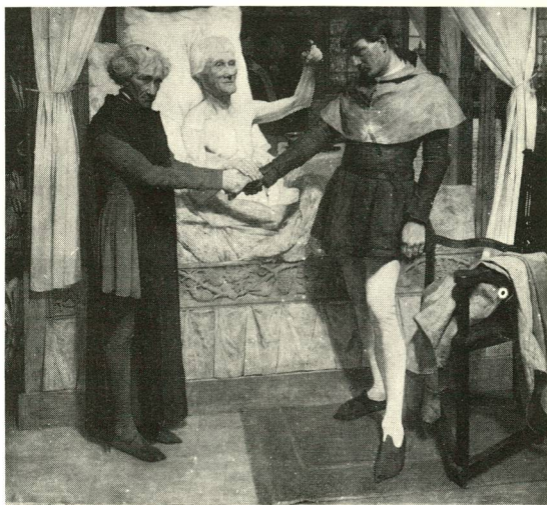
Die ontroering spreekt ook uit Des Avonds te Brugge: „wij waren Klauwaards, verlangden om Breydel en de Coninck te vinden ter vergadering”, maar vooral uit Breydel en De Coninck en De Coninck verlost, waarin Rodenbach de twee mannen de trekken geeft die hen sedert Conscience kenmerken.

Deze namen riepen vaak ontroering wakker in de kunstenaar en in mensen uit het volk. Toen de Guldensporenslag in 1902 te Kortrijk op bijzondere wijze drievoudig werd herdacht (apart door elk der drie politieke partijen), werden beide figuren nog meer populair en door iedere partij in de eigen kleuren belicht. Even later, in 1904, werden hun namen door de daensist Narden Minnebo in de Brugse gemeenteraad tegen een on-Vlaams stadsbestuur opgeroepen: „Mochten Breidel en De Coninck uit hun graf opstaan, zij zouden u den Raad uitjagen”.

De rustige Dosfel erkent graag de betekenis van Breidel en De Coninck voor het Vlaams gevoel onder het volk. In een opstel, Elfde Juli, stelt hij vast dat de Breidelfiguur „erg geleden heeft” en „ietwat De Coninc”, onder de historische kritiek, maar dadelijk daarna vraagt hij „Moeten wij nu Jan Breydel van zijn standbeeld halen te Brugge?” Hij antwoordt: „Nee, hij is echt. Het Vlaamsche leger zal vele Breydels hebben geteld onder andere namen...”. In het opstel Vlaamsche Beweging herhaalt hij: „Al vermindert de geleerde de betekenis van onze geschiedkundige feiten, toch viert het volk meer dan ooit: in 1887 Breydel en De Coninc...”. Hun namen blijven bij het volk leven als die van mannen van onvoorwaardelijke trouw, zodat wie „onvoorwaardelijk en algemeen ons streven doemt”, dan maar liefst ook „smelte tot rouwen zoenklokken het brons waaruit de standbeelden van Breydel en De Coninc gegoten werden”. Dit alles is geen romantisme, meent Dosfel, „en wie daarbij schokschoudert vergeet dat Leopold de II bij het standbeeld van Breydel en De Coninck stond, dat was nochtans geen romantieker...”.

In zijn krachtig gedicht Vlaendren, dijn recht is out (het verscheen in 1915 in de Nieuwe Rotterdamse Courant en werd door L. Mortelmans op muziek gezet) acht René de Clercq het de plicht van de Vlaming 1302 te gedenken: „Peinst omme De Coninck, omme Jan Breydel...”. Als hij „doorluchtige namen” hoort als die van „Jan Breydel, Pieter de Coninck”, roept hij uit: „O Vlaenderland, wat zijt gij groot!” De populariteit van Breidel in 't bijzonder kan ook blijken uit het feit dat

ten minste twee toneelgroepen (te Brugge en te Antwerpen) zich Breydelszonen hebben genoemd. In het werk van Cyriel Verschaeve ontmoet men de beide namen herhaaldelijk. De helden die Verschaeve „het allerliefst” waren, heten niet Breydel en van Gullick, verzekert weliswaar Dirk Vansina: Verschaeve verkiest Willem van Oranje. Hij ziet in

Jacob van Maerlant op zijn sterfbed voorspelt Breidel en De Coninck Vlaanderens bevrijding, door J. van Beers jr.

Breidel en De Coninck eerder burgerhelden. Beiden maken deel uit van Vlaanderens glorie, zozeer dat Verschaeve hun faam tot bij de Vlamingen in Amerika in ere wil houden en, zoals Rodenbach het deed, het voorbeeld van de gevangen De Coninck en de hem verlossende Breidel oproept om de „leeuw zonder klauwen met den tandeloozen mond” tot verzet te prikkelen. „Die Jan Breydel is Rodenbach zelf”, schrijft Verschaeve en meteen legt hij de band tussen de strijd van 1302 en de V.B., wat hij van zijn visie op de V.B. uit ook doet in Aan Borms. Bij het ingaan van zijn tiende gevangenisjaar, waar hij Borms o.m. met Breidel op één lijn stelt.

Niet alleen de V.B., doch ook officiële Belgische kringen hebben Jan Breidel en Pieter de Coninck beschouwd als strijders voor vrijheid en zelfstandigheid, getuige de Franse inwijding van het monument te Brugge. In Vlaamse kringen legde men vooral de nadruk op hun strijd tegen Franse expansiedrang.

In zijn Kathecismus van de V.B. kijkt Jan Boon in een andere richting, als hij in de Brugse Metten onder leiding van Pieter de Coninck en Jan Breidel „het klassieke voorbeeld van de repressie” ziet, om de volkswode tegen de „zwarten” in een genuanceerde context te billijken.

LITERATUUR: Dossier Breidelfeesten, Provinciale Bibliotheek en Cultuurarchief West-Vlaanderen, Brugge; - L. Dosfel, *Verzameld werk*, II-IV (z.j.); - C. Verschaeve, *Verzameld werk*, 7 dln. (z.j.); - J. Maertens de Noordhout, *Hommage à Jean Breydel dit le héros de Courtrai et quelques documents inédits ou peu connus concernant la famille Breydel* (1852); - J.M. Dautzenberg, *Verspreide en nagelatene gedichten* (1869); - *De Haltetoren*, maandblad voor het oprichten van een gedenkteken aan de Brugsche volkshelden Jan Breidel en Pieter de Coninck, door de Breidelcommissie als haar spreekbeurt erkend (1874); - A. Duclos, *Jan Breidel en Pieter de Coninck; eene schets van de heldendaden onzer voorouders in 't begin de jaren 1300* (1877); - E. Sanders, *Jean Breidel*, in *La Flandre*, jg. 10 (1879, p. 319-348); - E. vanden Bussche, *Les annales d'un monument à venir*, in

La Flandre, jg. 13 (1882); - A.J. Namèche, *Pierre de Koninck et Jean Breydel. Deux héros flamands* (1887); - L. Dosfel, *Vlaamsche Beweging* (1902); - G. Gezelle, *Dicht- en prozawerken*, V-VI (1903-'05); - P. Fredericq, *Schets eener geschiedenis der Vlaamsche Beweging*, 3 dln. (1906-'09); - Whim (pseudoniem van H. de Zeine), *De oude Breydel-beweging*, in *Burgerwelzijn* (mei 1912 - juli 1913); - G. Gezelle, *Zantekoorn. Nagelaten-, voltooid- en onvoltooide rapelingen van Guido Gezelle's dichtveld* (1923); - R. de Clercq, *Een wijnavond bij Dr. Aldegraaf* (1927); - U. van de Voorde, *Charles de Coster en de Vlaamsche Idee* (1930); - A. de Bruyne, *Een volk wil leven!* (1941); - R. van Roosbroeck, *Jan Breydel en Pieter de Coninck*, in *100 Groote Vlamingen* (1941); - J. Boon, *Kathechismus van de Vlaamse Beweging; de beknopte geschiedenis alsmede de beeldenwereld van deze beweging inhoudend vragen en antwoorden* (1950); - *Tentoonstelling van historische bescheiden: Brugge tegen Filips de Schone 1280-1309*, met inleiding door A. Schoutteet en J. de Smet (1952); - A. Rodenbach, *Verzamelde Werken*, 3 dln. (1956-'60).

MARCEL BOEY